

arag. *pochaca*.

DERIV.: *Butxacada*. *Butxacó*; var. de *La Presó de Lleida*, veg. supra [1803 «bolsillo, *loculus*», Belv.; *botxacó* a Farrera, Àreu i Esterri de Cardós, 1934; tort. *butxacó*, BDC III, 90; escr. Renaix. en *DBal.*,⁵ *AlcM*]; *butxaconada*. +*Butxacós* adj., *suro* (el que és ple de clots i bonyes, BDC XIII, 96). *Butxaquejar* [BDLC III, 14; i ja en Emili Vilanova, *DBal.*]. *Butxaquer* «un llibret manós i *butxaquer*», *DAG.* (bona traducció de l'it. *tascabile*, al. *taschenbuch*, fr. *bouquin de poche*). *Embutxacar* [c. 1880, Pelai Briz, N. Oller, en *DBal.*, no en Lab. 1839]; *desembutxacar* (*DBal.*): em sembla molt preferible a l'horrible (i tan equívoc) *desembossar* (que els «professors de català» imposaren a Fabra), o fins i tot a *desemborsar* que volien usar els banquers; tant, que fins voldria suggerir que podríem usar *reembutxacar* per dir en termes planers i inequívocs allò que ens fan dir tan penosament *reembossar* (¿per què no dir *si vol, li reembutxacó mil pessetes?*). D'un creuament de *butxaca* amb *BOSSOGA*, *bossoc*, surt el vigatà *butxoca*, *-ixoc* (*AlcM*).

¹ *AlcM*: «pa en *bučákə* vos ne durêu ---» anoto a Orient (1963). — ² *Boljaca* (a entendre *bolčáka*) és la forma registrada per MGadea, en el seu *Vocab. Val.-Cast.* en seccions (p. 19), i també Carles Salvador va posar *bolxaca* en el seu *Vocab. Ortogràfic* de c. 1930; però aquesta preferència seria deguda a «raons estratègiques» d'aquell temps, car J. Giner i March m'assegurava ja el 1935 que *butxaca* és una forma no menys estesa que aquella entre els valencians. — ³ La grafia de 1469, i, si està ben reproduïda, aquesta i la portuguesa, interessan perquè la *-j-* indica sonora i no *ç* o *š* o *h*; segur *burjaca* en *PAlc* (1505). — ⁴ «Maleta o àrgana de cuero con tapa, en que una caballeria lleva carga en viajes, sostenida en aparejos: suelen ser dos, una en cada lado», A. Dornheim, en la rev. mendocina *Spiritus*, parlant de la prov. de Córdoba, Valle de Nono (1941, p. 53, i extr., p. 6), també a la prov. de Misiones. — ⁵ Més detalls castellans en *DCEC*, s. v. *burjaca*. Ara podem descartar: a) el mossàr. *beluğāqa* o *boluğāqa*, nom de la verdolaga en Abenbeklarix (a. 1106), Abenalauam (S. XII) i el Dioscòrides àrab de París (1219), que s'expliquen, igual que el cast. *verdolaga*, per una alteració de PORTULACA (veg. *TopHesp.* I, 342); si bé amb metàtesi de *bečulaka* en *belučaka* amb *-č-* escrita *ğ* en lletra àrabe i una alteració un poc sorprenent de *-RT-* en *-č-*, que es deu explicar per contaminació d'un nom de planta tan semblant com *PASTINACA* 'pastanaga', on *-ST-* dona *č* segons la fonètica mossàrab (cf. cast. *viznaga*) i b) la connexió amb el sard *barsacca*, alguerès *balsaca* 'alforja', piem. *bersac*, etc., que són manlleus del fr. *havresac* 'sarró, motxilla' (< al. *habersack*), sense cap relació etimològica. — ⁶ G. Subak, *Litbl.*, 1903, 248, que pensava a afegir-lo a l'article 7282 de Körting (suposo l'hellenisme *ΠΥΧΤΙΣ*, -IDE, 'capseta'); Diez (*Gramm. d. Rom. Spr.* II, 281) i Caix (*Studi*, 238) volien partir de *BURSA* 'bossa',

però s'hi oposen les formes predominants en *-tx-*, *-ij-*, i altres detalls fonètics, car les formes com val. *bolxaca*, arag. *bolchaca*, són palesament degudes a una contaminació del cast. *bolsa*, *bolsillo*. — ⁷ Observem que el doc. mallorquí de 1717 citat per *AlcM*, «en una *butxaca* de la *algarina*», justament es refereix (amb una variant diferent) a l'espècie de gec que Azkue anomena *anguarina* (veg. aquest en el *DCEC*). Aquesta espècie és la que devia tenir grans «faltriqueras» o sigui *burtiagues*. D'ací l'equívoc, més o menys volgut, de Mogel i d'Azkue.

BÚTXARA, m. (grafia ja consagrada, si bé hauria estat millor d'escriure *bútgera*), 'home que fa la seva a ultrança sense respectes humans', mot popular de la zona barcelonesa, provinent en definitiva del b. ll. *bulgāri*, en forma vulgar *búlgeri, nom nacional dels búlgars, que essent cèlebres com a heretges, eren mirats com a gent perillosa i de mals costums; probablement ens vingué a través d'Itàlia, on existí abans i dialectalment un derivat d'aquest mot, el verb *buggerare* 'enganyar', 'malgastar', i el substantiu abstracte corresponent *büggera* 'rabiola, rabieta'. □ 1.ª doc.: 1893, Pons i Massaveu; *búgarres* o *búrguares* ja apareixen com uns estrangers prototípus de l'heretgia, a les *VidesR* fi S. XIII.

Pons i Massaveu en *L'Auca de la Pepa* (1893) ja escrivia: «Y la estima aquest *bútvara*!».

L'escriptor que féu ús més còpiós del mot i performà acomplimentament la pintura d'aquest tipus malastruc d'home fou Coromines. La seva creació Tomàs de Bajalta és potser l'encarnació més recordada del *bútvara*. Ja en la primera de les seves obres en veiem uns en el passatge (entre goyesc i patibulari del 'jo te l'encendré' carminatori), el pres flautent «un pres ajupit --- escoltant les peripècies del seu cos per a donar a temps el crit d'alarma; tres o quatre *bútvars* am mistos encesos a la mà, mirant hipnotisats el forat del misteri, i tota una colla de presidaris al voltant aguantant-se el riure per no destorbar el gran etzigi», *Presons Imag.*, p. 91. En un assaig de 1901 («El Comunismo Castellano», *O. C. Cast.*, p. 62b) en dóna definició, en una aplicació més aviat un poc diferent, i un poc menys pejorativa, que la que expandeix en les obres posteriors, al mateix temps que defineix caràcters nacionals: «encontraréis pocos hombres en Castilla que rían por dentro; en Cataluña se conoce con el nombre de *bútvara* al que obra siempre por motivos interiores suyos, y que en vez de provocar a la risa se complace en reír solitariamente de las bromas que ha urdido en secreto para burlarse de los demás; el *socarrón* de Castilla no llega a estos extremos».

Però en *La dona lleïja* (escrit cap a 1903) ja tenim el concepte a què després generalment s'até: «cap dispenser el podia veure el senyor Jaume, perquè era un *bútvara* carregat d'orgull, que passava moltes tongades menjant com un alarb a la seva sala» (ed. 1925, IV, p. 171). «A dintre d'aqueixa tònica nacional tan difícil de rompre bruscament, si no es vol caure en el